

'Hearts and minds' of 'search and destroy'?

Leren van klassieke counter-insurgency

Dr. T.W. Brocades Zaalberg*

Familie-uitje

Als jongen van zestien vertrok mijn vader in 1957 vanuit Singapore met zijn moeder en jongere broertjes per trein naar de binnenlanden van Maleisië.¹ Mijn grootvader zou zich later met de auto bij hen voegen. Het was een familievakantie in een land dat zijn plaats in de militaire geschiedschrijving vooral te danken heeft aan de Britse onderdrukking van de communistische opstand tussen 1948 en 1960.

Mijn grootvader was sinds 1950 weer op Java in dienst van De Bataafse Petroleum Maatschappij (BPM), waar hij tot zijn krijgsgevangenschap in 1942 als chemicus in de olieraffinaderijen had gewerkt. Ondanks de soevereiniteitsoverdracht van Nederland aan Indonesië eind december 1949 werkten in de vroege jaren vijftig nog veel Nederlanders in voor ons land belangrijke industrieën.

Nadat president Soekarno in 1956 de laatste Nederlandse bezittingen nationaliseerde werd mijn familie samen met vele andere Nederlanders gedwongen de voormalige kolonie voorgoed te verlaten. Zo belandde zij in Singapore, waar mijn grootvader zijn werk voor 'De Bataafse' voortzette.

Tijdens de treinreis door de Maleisische provincie Johore viel mijn vader het grote aantal mannen in uniform op. Hij kwam tijdens de zomervakantie uit het rustige Nederland waar hij in de jaren vijftig op school zat, maar onveilig voelde het niet in Maleisië. Na een lange reis arriveerde het gezin op het stationnetje van Tembeling.

Terwijl zij bij het station wachtten op de *sampan* waarmee zij over de rivier de jungle in zouden trekken, zag mijn vader bij een toko in de schappen blikjes gecondenseerde melk. Als vierjarig jongetje had hij het einde van de Japanse bezetting op Java meege-

Wachten op de 'sampan'...

(Foto J. Brocades Zaalberg)

maakt en hij herinnerde zich de zoete melk van die tijd als een lekkernij.

Hij kocht een blikje uit nostalgische overwegingen, maar vervolgens gebeurde iets wat hem verbaasde. Voor hij het blikje overhandigde sloeg de Chinese tokohouder er met een grote priem een flink gat in. Toen mijn vader in het Maleis vroeg waarom hij

* De auteur is wetenschappelijk medewerker bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH). Hij is de auteur van *Soldiers and Civil Power: Supporting or Substituting Civil Authorities in Modern Peace Operations* (Amsterdam 2006). Hij verrichtte dit promotieonderzoek in dienst van TNO Defensie en Veiligheid.

¹ Dit artikel is deels gebaseerd op een notitie die het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in september 2006 schreef als algemene introductie op het thema *counter-insurgency*. Ik dank mijn NIMH collega's voor hun bijdrage aan deze notitie en Petra Groen en Jaap de Moor in het bijzonder voor hun commentaar op dit artikel.

Het station van Tembeling. Maleisië, 1957
(Foto J. Brocades Zaalberg)

wat sindsdien bekend staat als *counter-insurgency*.

De methoden die gebruikt werden in Maleisië bouwden voort op wat voor de Tweede Wereldoorlog nog *imperial policing* heette. De Britten, door schade en schande wijs geworden in de voorgaande decennia bij de uitbreiding en consolidering ('pacificatie') van hun koloniale rijk in Azië en Afrika, vonden in veel gevallen een antwoord op de guerrillatactieken en terreur van opstandelingen in hun koloniën.

dat deed, antwoordde de winkelier: 'printa keras!' Bevel!

De winkelier moest dit doen in opdracht van de politie. De communistische guerrilla's verscholen zich in de jungle en mochten niet bevoorraad worden door de bevolking. Alle houdbare goederen moesten dus onhoudbaar worden gemaakt. Dat blikje moest meteen op, omdat de Britten bezig waren de guerrilla's uit te hongeren, iets wat ze overigens deels nog lukte ook.

Counter-insurgency in Maleisië

De jarenlange strijd tegen guerrilla's werd door de Britten eufemistisch *The Malayan Emergency* genoemd. In 1957 waren de opstandelingen (*insurgents*) in Maleisië al geruime tijd in het defensief gedrongen. Het Britse koloniale gezag had hertoe noodwetgeving (*emergency legislation*) uitgevaardigd en een gigantisch apparaat van politie, hulptroepen en bestuursambtenaren gecreëerd. Dit apparaat zag toe op naleving van deze wetten en de uitvoering van vaak draconische maatregelen, zoals de gedwongen verhuizing van honderdduizenden Chinese keuterboeren.

Het Britse leger steunde het civiele gezag hierbij zeer intensief en effectief, en het leger joeg op basis van

goede inlichtingen op de communistische guerrilla's. Naast de nadruk op civiel-militaire samenwerking werd de Britse aanpak in Maleisië gekenmerkt door geduld en een ingetogen toepassing van militair geweld. Het is een schoolvoorbeeld geworden van

Maleisië werd in 1957 wel degelijk onafhankelijk, maar dit gebeurde op de voorwaarden van het *British Empire*. Het koloniale rijk brokkelde in hoog tempo af, maar de Britten lieten in Maleisië, net als in veel andere voormalige koloniën, een stabiele staat achter waarmee zij goed betrekkingen bleven onderhouden, iets wat

De guerrilla's mochten niet bevoorraad worden door de Maleise bevolking. Maleisië, 1957 (Foto Imperial War Museum, nr. D_088057)

bijvoorbeeld de Fransen in Vietnam en Algerije niet lukte.

Het verlies van Indië

Ook Nederland slaagde er na de Tweede Wereldoorlog niet in een gepast antwoord te vinden op de nationale vrijheidsstrijd in zijn belangrijkste kolonie. De Indonesische nationalistinnen verzetten zich eind jaren veertig uiteindelijk met succes tegen de terugkeer van het Nederlandse gezag. Zij deden dit door naast een internationaal diplomatiek offensief een guerrillaoorlog te ontketen.

De Indonesische opstandelingen pasten klassieke guerrillatactieken toe. Zij meden het directe gevecht en concentreerden zich op verrassingsaanvallen en het leggen van hinderlagen. Voor zover de bevolking de nationalistische zaak nog niet steunde, wonden de opstandelingen de bevolking voor hun zaak door een combinatie van overreding en (soms harde) druk. Het onderscheid tussen guerrilla en burger viel nauwelijks te maken en de bevolking voorzag de guerrilla's van voedsel, schuilplaatsen en rekruten.

Op het hoogtepunt van de strijd had Nederland ruim 140.000 manschappen onder de wapenen in 'de Oost'. Ondanks deze fenomenale militaire krachtsinspanning lukte het Nederland niet om de opstand te onderdrukken. De Nederlandse aanpak leunde sterk op militaire macht en middelen. Voor elke vier militairen zetten de Nederlanders eind 1948 niet meer dan één politieagent in.² Tot tweemaal toe, in juli 1947 en december 1948, ondernamen de Nederlanders met succes een grootschalig conventioneel offensief, om vervolgens te falen in het pacificeren van gebied dat op de nationalistinnen was 'veroverd'.

Net als voor de Fransen in Indochina en Algerije, en de Amerikanen later in Vietnam, sloeg de moeizame strijd in Indië tegen een vaak 'onzichtbare' tegenstander diepe wonden in de Nederlandse militaire psyche.³ Na het

koloniale debacle slaakte de krijgsmacht een zucht van verlichting toen ze zich weer kon concentreren op wat werd gezien als 'echt soldatenwerk'. Militairen wendden hun blik na 1950 naar de IJssellinie en later de Duitse Laagvlakte en vergaten de vele lessen die ondanks het verlies van de oorlog waren geleerd in de kampongs en in de jungle.

De Amerikanen vertoonden een vergelijkbare reflex na de verloren oorlog in Vietnam. De belangrijkste les die zij daaruit leerden in de jaren zeventig en tachtig was dat de reguliere Amerikaanse krijgsmacht niet meer voor *counter-insurgency* operaties moest worden ingezet. Het zou 56 jaar duren voor Nederland, nu in het kielzog van de Amerikanen, op grote schaal geconfronteerd werd met een irreguliere tegenstander. De herkansing om een succesvolle *counter-insurgency* campagne te voeren kwam in Afghanistan.

Counter-insurgency in Uruzgan

De huidige Nederlandse operatie in Zuid-Afghanistan voldoet op alle fronten aan de definitie van een *counter-insurgency* campagne. Dit was te voorzien in de winter van 2005-2006, toen het debat over de uitzending naar Uruzgan in Nederland woedde. 'The debate is not whether, but to what extent these troops will get into counter-insurgency', vertelde een Britse officier in november 2005 aan jour-

nalisten van *The Guardian* toen hem werd gevraagd naar de aard van de voorgenomen missie van Britten, Canadezen en Nederlanders onder NAVO-vlag in Zuid-Afghanistan.⁴ Dit was nog vóór de Afghaanse regering en de ondersteunende westerse troepen in de lente van 2006 werden geconfronteerd met een onverwacht fel offensief van de opstandige Taliban.

In het Nederlandse politieke debat over de uitzending en in de media werd echter noch *counter-insurgency*, noch een meer voor de hand liggende term als 'contraguerrilla' gebruikt om de missie te duiden.⁵ Het debat over deze riskante operatie heeft zich mede daardoor toegespitst op de simplis-

2 P.M.H. Groen, 'Militant response: the Dutch use of military force and the decolonization of the Dutch East Indies, 1945-1950', *The journal of imperial and Commonwealth history*, jrg. 21, nr. 3 (september 1993).

3 Voor het effect van de strijd in de koloniën op de krijgsmacht en maatschappij als geheel zie: Jacques van Doorn en Willem J. Hendrix, *The proces of decolonisation 1945-1975: the military experience in comparative perspective* (Rotterdam 1987); Stef Scagliola, *Last van de oorlog: de Nederlandse oorlogsmisdaden in Indonesië en hun verwerking* (S.I. 2002).

4 Simon Tisdall and Richard Norton-Taylor, 'UK Tries to Form Coalition to fight in Afghanistan', *The Guardian*, 14 november 2005.

5 *Counter-insurgency* kwam niet éénmaal ter sprake tijdens een presentatie en discussie over de Nederlandse missie in Uruzgan, die op 16 april 2007 in Nieuwspoor werd georganiseerd door de Atlantische Commissie en de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap. De drie sprekers bij deze bijeenkomst over Nederland in Zuid-Afghanistan waren de commandant van de eerste Nederlandse Task Force Uruzgan, brigade-generaal Theo Vleugels, de adviseur namens ontwikkelingssamenwerking (OSAD) Marten de Boer en Directeur Veiligheidsbeleid van het ministerie van Buitenlands Zaken Robert de Groot.

**Nederlandse mariniers
doorzoeken een kampong.
Java, 1946**

(Foto H. Wilmar, collectie NIMH)

introduceren en beperkten zich veelal tot beeldende termen als ‘vechtmissie’ en ‘wederopbouw’.⁶

Wat is *counter-insurgency* en hoe leerden krijgsmachten in het verleden van het bestrijden van guerrilla's? Zijn er basisregels uit het verleden? Is de klassieke *counter-insurgency* theorie uit de jaren zestig nog relevant en bieden deze methoden, geperfectioneerd door de Britten in de jaren vijftig in Maleisië, tegenwoordig nog soelaas?

Onbekend begrip?

Counter-insurgency riep, voor zover bekend binnen het ministerie van Defensie, toch een te directe associatie met gevechtsoperaties op. Dit is niet onbegrijpelijk gezien de titel van de Nederlandse doctrinepublicatie over dit onderwerp. ‘Gevechtsoperaties tegen een irregulier optredende tegenstander’ is de omslachtige en te beperkte benaming die wordt gehanteerd in de doctrine van de Koninklijke Landmacht uit 2003; de eerste in bijna zestig jaar over dit onderwerp.⁷

Het is opvallend dat de ministeries van Defensie en Buitenlandse Zaken ondanks het bestaan van deze landmachtdoctrine en de snel toenemende aandacht binnen de krijgsmacht voor *counter-insurgency*, tot op heden naar buiten toe nooit refereerden aan *counter-insurgency* in relatie tot de missie in Afghanistan. Voordat de missie in Uruzgan medio 2006 op gang kwam, gebeurde dit intern ook nauwelijks.

tische vraag of onze krijgsmacht een ‘wederopbouwmissie’ of een ‘vechtmissie’ uitvoert.

Waarom is tijdens de Nederlandse discussie over uitzending naar Zuid-Afghanistan, de term dan niet eerder opgedoken? Op het nationale politiek-strategische niveau werd de mogelijke militaire inzet in Uruzgan in de winter van 2005-2006 in het publieke domein niet als een *counter-insurgency* operatie benaderd. Nederland ging de wederopbouw van Afghanistan faciliteren en daarbij zou het bij uitzondering het gevecht aangaan met de vijand die de opbouw in de weg stond.

Ook veiligheidsdeskundigen en opinie-makers lieten tijdens mediaoptredens na om de complexe maar verhelderende term ‘*counter-insurgency*’ te

Of de term in het publieke debat en binnenskamers binnen de ministeries van Defensie en Buitenlandse Zaken bewust is gemeden of het gevolg is van gebrek aan kennis is vooralsnog niet met zekerheid vast te stellen.

Een belangrijke reden voor het bewust mijden van de term zou het onderscheid zijn dat de Nederlandse regering benadrukte tussen de NAVO-operatie en *Operation Enduring Freedom*. Deze operatie in Afghanistan werd door de Amerikanen geleid en richtte zich in eerste instantie op het vinden en uitschakelen van de tegenstander. Toch was het ontbreken van de term ‘*counter-insurgency*’ in de discussie over ‘Uruzgan’ vooral het gevolg van de onbekendheid met het begrip.

Honger naar kennis

Nadat in januari 2006 het regeringsbesluit over uitzending was genomen, nam binnen de Koninklijke Landmacht de aandacht voor *counter-insurgency* toe. Vooral onder enkele officieren die zich voorbereidden op uitzending naar Zuid-Afghanistan, ontstond een grote honger naar historische en theoretische kennis op het gebied van irreguliere oorlogvoering. Toch was de kennis van klassieke *counter-insurgency* ook onder officieren van de eerste lichten Uruzgangers zeer beperkt.⁸

Officieren die inmiddels in Uruzgan hebben gediend, spuien hun kennis en ervaring nu in vakbladen als *Carré* en *Landmacht* en spreken volle zalen met militairen toe die nog naar Afghanistan moeten gaan.⁹ Luitenant-kolonel Piet van der Sar, die als eerste commandant van de Battle Group in Uruzgan diende, trok tijdens een interview met het tijdschrift *Elsevier* in december 2006 zelfs de gedurfde parallel met de Nederlandse werkwijze tijdens de pacificatie van Atjeh rond 1900.¹⁰

In de tweede helft van 2006 dook de term ook een enkele keer op in Nederlandse kranten, maar meestal werd het begrip zonder context, commentaar of uitleg direct opgetekend uit de

6 Zie onder andere: Rob de Wijk, ‘De Taliban in Afghanistan bepalen inmiddels de toekomst van het NAVO-bondgenootschap’, *Trouw*, 22 september 2006.

7 Koninklijke Landmacht, Doctrinepublicatie II, deel C, *Gevechtsoperaties tegen een irreguliere tegenstander* (12 november 2003).

8 Luitenant-kolonel P. van der Sar in een interview in: B.A. Zonnenberg en E.A.O. Onderlinden, ‘Uruzgan: Veel meer dan een Vechtmissie’, *Carré*, 7/8 (2006) 20-21; R. Coenen, ‘Counterinsurgency Operaties: Geen succesvol optreden zonder gedegen kennis’, *Carré*, nr. 1 (2007) 18.

9 P. van der Sar, ‘Kick the enemy where it hurts most: De steun van de lokale bevolking, daar gaat het om’, *Carré*, nr. 1, 2007; R. Coenen, ‘Counterinsurgency Operaties: Geen succesvol optreden zonder gedegen kennis’, *Carré*, nr. 1, 2007; R. Coenen, ‘Peleton tussen kamp en dorp: Platoonhouse in Uruzgan als middel in counter-insurgency aanpak’, *Landmacht*, maart 2007.

10 ‘Als vlooiën op een wilde hond: Oude Van Heutsz-strategie is inspiratie voor aanpak Taliban’, *Elsevier*, 30 december 2006.

mond van een militair in Uruzgan. *Counter-insurgency* wordt inmiddels steeds vaker genoemd in de media en dit zal in de komende jaren alleen maar toenemen. Termen die voortkomen uit de geschiedenis van *counter-insurgency*, zoals ‘*winning the hearts and minds*’ en ‘*olievlek-strategie*’, zijn gemeengoed geworden, maar worden vaak slordig gebruikt.¹¹

Boekenkasten vol

In de afgelopen decennia zijn boekenkasten volgeschreven over guerrilla en contraguerrilla. *Low intensity conflict*, een van de vele benamingen in vakjargon voor dit onderwerp, is immers van alle tijden en wereldwijd een veel vaker voorkomend verschijnsel dan *high intensity conflict* (oorlog tussen conventionele legers).

Sinds drie jaar verschijnt in de Verenigde Staten bovendien een gestage stroom aan publicaties over *counter-insurgency* als gevolg van de moeizame strijd tegen opstandelingen in Irak en Afghanistan. In beide conflicten werden klassieke lessen van *counter-insurgency* in eerste instantie veelal genegeerd, voor zover ze al bekend waren.

Intussen hebben de Amerikaanse ministeries van Defensie en Buitenlandse zaken beide een adviseur in huis op het gebied van *counter-insurgency* en is generaal David Petraeus de hoogste militair in Irak. Petraeus blonk in 2003 als divisiecommandant uit door na de val van Bagdad in en rond de stad Mosul wél *counter-insurgency* methoden toe te passen. Hij stond daarna aan de wieg van een nieuwe Amerikaanse *counter-insurgency* doctrinepublicatie die begin dit jaar verscheen.¹²

Verwarring

Ondanks een overdaad aan relevant onderzoek en publicaties was *counter-insurgency* in Nederland ten tijde van het debat over uitzending naar Uruzgan nog nauwelijks bekend. Voor zover wel bekend, riep het begrip enerzijds negatieve associaties op. De term werd vaak vereenzelvigd

met ‘*search and destroy*’ operaties, een term die voorkomt uit de verloren strijd in Vietnam. *Counter-insurgency* werd ook geassocieerd met het koloniale verleden en het hardhandig neerslaan van opstanden.¹³

De verwarring die de term kan veroorzaken bleek op 14 maart 2005 tijdens een symposium van het Benelux Universitair Centrum. PvdA-Kamerlid Bert Koenders signaleerde hier een

Maleisië als voorbeeld aangedragen en wordt vooral de term ‘*winning the hearts and minds of the people*’ kwistig en klakkeloos gebruikt. Dit gebeurt zonder te wijzen op de voor de Britten relatief gunstige omstandigheden in Maleisië, de enorme inspanning en de voor hedendaagse begrippen repressieve methoden.

Er is nog een begrip uit de geschiedenis van *counter-insurgency* dat zijn

Counter-insurgency wordt vaak vereenzelvigd met ‘search and destroy’ operaties. Vietnam, 1967 (Foto US Army Center of Military History)

spanningsveld tussen *counter-insurgency* en het winnen van ‘*hearts and minds*’, hoewel de termen juist in positieve zin onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.¹⁴

Anderzijds wordt door enthousiastelingen veelal te gemakkelijk de nadruk gelegd op de ‘zonnige’ elementen van *counter-insurgency* theorie. Hierbij wordt stevast het succes in

weg heeft gevonden naar de media. De beeldende term ‘*inktvlak-methode*’ of ‘*olievlek-strategie*’, door Nederlandse officieren eind 2006 bij de pers geïntroduceerd, wordt veelvuldig en uitwisselbaar gebruikt. Hoewel de term is ontleend aan de Franse koloniale oorlogvoering in de late negentiende eeuw, wordt de ‘strategie’ stevast foutief toeschreven aan Nederlanders in Uruzgan. Net als de

11 Twee belangrijke uitzonderingen op het vluchtige gebruik van de term *counter-insurgency* in de Nederlandse media zijn: Joeri Boom, ‘Niet schieten is het beste wapen: Amerika in Irak’, *De Groene Amsterdammer*, 17 januari 2007, en Noël van Bommel, ‘Oorlog onder de mensen’, *de Volkskrant*, 23 maart 2007.

12 US Army Field Manual 3-24, *Counterinsurgency* (December 2006).

13 Voor de auteur werd deze indruk tijdens gesprekken met militairen en civiel Defensiepersoneel in de periode 2005-2006 regelmatig bevestigd toen het onderwerp ter sprake kwam.

14 W.F. van Eekelen, ‘Nieuwe antwoorden op veranderende veiligheid’, *Militaire Spectator*, jrg. 175, nr. 2 (2006) 72.

term 'Dutch approach' is dit te veel eer.¹⁵

Wat is counter-insurgency?

Anders dan vaak wordt gedacht is *counter-insurgency* dus niet gelijk aan 'search and destroy' operaties. Het jagen op en uitschakelen van de gewapende opstandeling is een cruciaal maar bescheiden onderdeel van een *counter-insurgency* campagne als geheel. Toch is het veelal dit beeld dat opdoemt in het enkele geval dat de term '*counter-insurgency*' in Nederland ter sprake komt.

Een mogelijke reden hiervoor is dat conventionele legers die worden geconfronteerd met een guerrilla meestal vervallen in deze 'directe aanpak', primair gericht op het uitschakelen van de vijand met militaire middelen.

Deze aanpak gaat voorbij aan de complexiteit van het probleem. Om het staatsgezag te ondermijnen of omver te werpen gebruiken opstandelingen veelal een combinatie van politieke overreding, subversie, propaganda, guerrillatactieken en terreur. *Counter-insurgency* draait voor een krijgsmacht hoofdzakelijk om militaire assistentie aan het (civiele) gezag wanneer een regering, het bestuurs- en politieapparaat onder vuur liggen van gewapende opstandelingen

Om de opstand tegen te gaan dient de staat daarom een combinatie van civiele en militaire middelen te gebruiken, waarbij het conflict bij voorkeur met politieke, politionele, economische, psychologische en propagandistische middelen wordt beslecht.

Een dergelijke 'indirecte aanpak' die de klassieke *counter-insurgency* doctrine voorschrijft, is een concurrentieslag met de opstandelingen om de loyaliteit van de bevolking.¹⁶ De instemming van de bevolking met het staatsgezag en de acceptatie van het geweldsmonopolie van de staat is het doel.

Militaire operaties zijn slechts een onderdeel van de campagne als geheel en het is om deze reden dat de benaming *counter-insurgency* (campagne of operatie) de voorkeur verdient boven 'gevechtsoperaties tegen een irreguliere optredende tegenstander' of contraguerrilla. De Britten zullen ook nooit spreken van *counter-insurgency war*, zoals door Nederlandse officieren in december 2006 veelvuldig werd gedaan tijdens een symposium over expeditionair optreden aan de Nederlandse Defensie Academie.

De rol van de krijgsmacht in *counter-insurgency* kan militaire assistentie aan de eigen overheid betreffen, zoals door Britse militairen in Noord-Ierland, of militaire steun aan het koloniale gezag, zoals door het KNIL in Nederlands-Indië. Ook kan het gaan om militaire ondersteuning van een buitenlandse regering en haar militaire macht, zoals door de Amerikanen in Vietnam. In Irak en Afghanistan bevinden coalitietroepen en NAVO-eenheden zich ook in een dergelijke situatie.

Traag leerproces

Als het gaat om wat er aan middelen en methoden nodig is om een serieuze irreguliere tegenstander te verslaan, dan is de boodschap van som-

mige cruciale historische lessen weinig rooskleurig. Een traag leerproces onder koloniale mogendheden is de belangrijkste constante in de geschiedenis van de *counter-insurgency*. Zij grepen bij het bestrijden van een irreguliere tegenstander vaak terug op wat hun moderne legers kenden, namelijk conventionele methoden en middelen, zoals vuurkracht, manoeuvre en hardhandige geweldsuitoefening. Standrecht en het platbranden van dorpen als represailles voor het steunen van de opstandelingen behoorden vaak tot de voorgeschreven methoden.

Na grote en kostbare mislukkingen kwamen meestal enkele innovatieve officieren naar voren die zich, anders dan hun voorgangers, wel aan de irreguliere methoden van hun tegenstander aanpasten. Na het einde van campagnes die vaak jaren en soms decennia duurden, werden de langs formele en informele weg overgedragen lessen echter vaak vergeten. Een Nederlandse doctrine waarin de aangepaste tactieken werden vastgelegd is er in de negentiende eeuw bijvoorbeeld nooit gekomen.

Dit betekende overigens niet dat de lessen nooit werden opgetekend. Maar zowel de Nederlanders, Britten als Amerikanen codificeerden de lessen van *counter-insurgency* pas toen de grote campagnes voorbij waren. De Britten schreven vanaf 1896 enkele belangrijke werken over het bestrijden van een irreguliere tegenstander, maar de meest indrukwekkende studies, zoals die van Robert Thompson en Frank Kitson (een koloniale bestuursambtenaar en militair met ervaring in Maleisië en Kenia in de jaren vijftig), werden in de nadagen van het Britse koloniale rijk geproduceerd.¹⁷

De definitieve versie van het kwalitatief hoogstaande *Small Wars Manual* van het Amerikaanse Korps Mariniers verscheen in 1940, toen de zogenoemde 'Banana Wars' in Centraal-Amerika voorbij waren. Het Nederlandse *Voorschrift voor de Uitoefening van de Politiek-Politionele*

¹⁵ Ook is er het gevaar dat *counter-insurgency* wordt afgeschreven als 'buzz-word', zoals onlangs door een operationeel analist van de *Task Force Urugzan* in een gesprek met de auteur. De journalist Noël van Bommel noemde het een 'militair modewoord' dat opeens overal opduikt. Noël van Bommel, 'Oorlog onder de mensen', *de Volkskrant*, 23 maart 2007.

¹⁶ Thomas Mockaitis, *British Counterinsurgency, 1919-1969* (New York 1990); Peter Paret, *French revolutionary warfare from Indochina to Algeria: the analysis of a political and military doctrine* (Londen 1964). Zie ook: David Galula, *Counterinsurgency Theory and Practise* (Westport 1964).

¹⁷ Robert Thompson, *Defeating Communist Insurgency* (Londen 1966); Frank Kitson, *Low-Intensity Operations: Subversion, Insurgency and Peacekeeping* (Londen 1971).

Taak van het Leger (VPTL), werd in zijn definitieve vorm in 1928 gedrukt, toen de Indische Archipel al onder volledige controle was. Het VPTL bundelde de lessen uit de laatste, succesvolle fase van de oorlog in Atjeh die in zijn geheel van 1873 tot 1913 duurde. Hoewel de lessen verrassend ‘verlicht’ zijn, beperkt het document zich hoofdzakelijk tot het militair-tactische niveau.

De basisprincipes

Vijf basisprincipes voor een succesvolle *counter-insurgency* campagne zoals midden jaren zestig opgetekend door Thompson worden in de meeste moderne militaire doctrines en analyses van *counter-insurgency* genoemd, geanalyseerd en onderschreven. Ze zijn hoofdzakelijk gebaseerd op de *Malayan Emergency* (1948-1960), waar de Britse lessen van de vele campagnes van voor de Tweede Wereldoorlog werden samengevoegd tot een coherente strategie. Deze ‘universele wijsheden’ zijn geformuleerd voor het politieke en militair-strategische niveau, maar zijn ook relevant op het militair tactische niveau.

- Ten eerste benadrukt Thompson het primaat van de politieke oplossing voor het conflict.

Deze is gebaseerd op de aanpak van de legitieme grieven van het opstandige deel van de bevolking. Cruciaal hiervoor is dus het stellen van een juiste diagnose van het structurele probleem dat de opstand veroorzaakt. Na de Tweede Wereldoorlog betekende dit erkenning dat onafhankelijkheid onvermijdelijk was voor de meeste koloniën. In Maleisië betekende dit ook het verlenen van staatsburgerschap en kiesrecht aan de Chinese minderheid die de opstandelingen voortbracht.

- Ten tweede dient de ‘*counter-insurgent*’ het minimum aan noodzakelijk

geweld te gebruiken om de vijand te neutraliseren.

Dit vooral om te voorkomen dat de loyale en neutrale bevolking zich tegen de regering keert en zij die de opstand steunen niet verder van de regering worden vervreemd. Opereer binnen de wet, was het devies van Thompson. Hij tekende hier wel bij aan dat de wet door de Britten stevast werd opgerekt in de vorm van zogenoemde noodwetgeving. Hierin mocht de staat volgens Thompson behoorlijk autoritair zijn, zolang iedereen maar gelijk voor de wet werd behandeld. Dat dit in Maleisië gebeurde, heeft mijn vader in 1957 kunnen constateren. Acceptatie van de noodwetgeving door de bevolking werd in grote mate bepaald door de mate waarin de maatregelen bijdroegen aan de eigen veiligheid.

- Ten derde dient een systeem voor civiel-militaire samenwerking te worden geïnstitutionaliseerd, bestaand uit de driehoek tussen civiel bestuur, politie, en militairen.

Dit systeem van coördinerende organen, dat door de Britten in Maleisië *war by committee* werd genoemd, dient ter implementatie van het alomvattende politieke plan op landelijk, provinciaal en districts-niveau. Dit betreft een geïntegreerde civiel-militaire aanpak van het laagste tot het hoogste niveau en is dus breder dan het huidige NAVO-concept voor *civil-military cooperation* (CIMIC) dat een operationeel ondersteunend en vooral een tactisch hulpmiddel is.

Generaal Sir Gerald Templer, die tussen 1952 en 1954 leiding gaf aan de campagne in Maleisië, liet in elk district gezamenlijke *operations rooms* voor leger en politie inrichten. Templer stond er op dat de districts- en provinciecomités dagelijks bijeen kwamen, ‘*if only for a whiskey and soda in the evening*’.¹⁸

- Ten vierde moet het scheiden van de opstandeling van de bevolking het aangrijpingspunt zijn, en niet in de eerste plaats het zoeken en uitschakelen van de guerrilla.

¹⁸ Thomas R. Mockaitis, *British Counterinsurgency, 1919-1960* (New York 1990) 121.

Mao sprak over de opstandeling als de 'vis' en de bevolking als het 'water'. Het laten wegglopen van het 'water' – met als doel het ontzeggen van voedsel, wapens en rekruten aan de tegenstander – kan door dwang en controle van de bevolking of door overreding.

Vaak gaat het om een combinatie van beide, zoals tijdens de gedwongen volksverhuizing van 500.000 Chinezen door de Britten in Maleisië voor het bestrijden van enkele duizenden communistische opstandelingen onder hen. Zij bezetten sinds de Japanse overheersing illegaal landbouwgrond aan de rand van de jungle, en waren een cruciale bron van voedsel, rekruten en informatie voor de opstandelingen. Daarom werden zij door de staat gedwongen te verhuizen naar 480 zogenoemde 'Nieuwe Dorpen', die waren omringd door prikkeldraad en politieposten.

Het doel was om de guerilla's buiten te houden en de bevolking te controleren, wat uiteraard initieel tot weerstand leidde. De bevolking werd ech-

Maleisische 'home guard' bemant een checkpoint aan de rand van een van de 'Nieuwe Dorpen'

(Foto Imperial War Museum, nr. K_014435)

ter gelokt met geld, betere publieke voorzieningen en kreeg vaak het land waarop ze woonde en werkte in eigendom.

- Ten vijfde zijn een geduldige aanpak en een groot uithoudingsvermogen essentieel om de opstandelingen definitief te verslaan.

Hoewel veel mogelijkheden hebben gezocht naar snelle – meestal militaire – oplossingen, gericht op concentraties van de vijand, is gebleken dat er geen *quick-fixes* zijn bij *counter-insurgency* operaties. Het waren de Fransen die in de negentiende eeuw in dit kader de term '*tache d'huile*' (olievlek) introduceerden voor de strategie die een geleidelijke pacificatie van een land of gebied voorschreef. Beginnend bij de eenvoudig controleerbare, zo mogelijk meest strategische gebieden, werken militairen naar onveiligere regio's en dragen zij de veiligheidstaken geleidelijk over aan de politie en hulptroepen. Deze aanpak is gemeengoed in Britse en andere *counter-insurgency* doctrines.

De Amerikanen concentreerden zich in Vietnam pas na 1969 op deze '*clear and hold*' aanpak, nadat een te grote nadruk op '*search and destroy*' contraproductief was gebleken. Net als in Irak ruim vijfendertig jaar later, kwamen veel van de tactische en strategische aanpassingen van de Amerikanen te laat. Onder de Amerikaanse bevolking is immers, net als veel eerder onder de Irakese bevolking, de steun voor de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Irak in een vrije val beland.

- Deze vijf principes worden in de literatuur meestal terecht aangevuld met een zesde element, namelijk de centrale rol van inlichtingenvergarig.

Het systeem van civiel-militaire samenwerking is cruciaal voor de uitwisseling van gegevens tussen de verschillende betrokken diensten. Bij *counter-insurgency* bestaat het gericht uitschakelen van de vijand voor het belangrijkste deel uit het vinden van de opstandeling, waardoor een

Ondervraging van burgers tijdens een patrouille. Java, 1947

(Foto NIMH)

minimum aan noodzakelijk geweld *kan* worden toegepast.

Succes en falen

Waar deze principes na 1945 door (koloniale) mogelijkheden werden toegepast, zoals door de Britten in Maleisië, Oman en Cyprus, waren zij uiteindelijk succesvol. Waar deze principes werden genegeerd, faalden mogelijkheden bij het bestrijden van een irreguliere tegenstander ondanks het behalen van vele tactische successen. Hierbij valt te denken aan het Britse optreden tegen de Joodse opstand in Palestina, en de strijd van de Fransen, Amerikanen, Nederlanders, Israëliërs en Russen in respectievelijk Algerije, Vietnam, Nederlands-Indië, de door Israël bezette gebieden, Zuid-Libanon en Afghanistan.

Dit betekent uiteraard niet dat hardhandige repressie nooit werkt. Koloniale mogelijkheden vóór de Tweede Wereldoorlog en dictaturen die geconfronteerd werden met opstanden bereikten veelal met repressie en grootschalig geweld hun doelen, tenminste op de korte termijn. Westerse democratieën konden dergelijke methoden tijdens de dekolonisatiegolf van de jaren veertig, vijftig en zestig echter meestal niet meer aan het thuisfront verkopen. Betere communicatiemiddelen en kritischer nationa-

le en internationale media droegen hier in belangrijke mate aan bij.

'Hearts and minds'?

De neiging om de positieve kant van *counter-insurgency* te overdrijven heeft zoals gezegd geresulteerd in grote populariteit van de kreet 'winning the hearts and minds of the people'. *Counter-insurgency* literatuur staat bol van dergelijk mooie citaten en *oneliners*. Het was de veel geprezen generaal Templer die in 1952 zei:

The answer lies not in pouring more troops into the jungle, but in the hearts and minds of the people.

Hij merkte daarnaast op:

*The shooting side of this business is only 25 percent of the trouble and the other 75 percent lies in getting the people of this country behind us.*¹⁹

Reeds gedurende de jaren zestig werd de term door de oorlog in Vietnam een platitude. Hetzelfde gebeurde toen de term werd herontdekt tijdens vredesoperaties in de late jaren negentig en recenter in Afghanistan en Irak, waar *winning the hearts and minds* gelijk lijkt te staan aan 'schooltjes bouwen' en het slaan van waterputten voor de bevolking door militairen.

Bij *counter-insurgency* heeft een succesvolle 'hearts and minds' campagne veel meer om het lijf. Het is een complex begrip dat is verweven met de meeste van de bovenstaande basisprincipes en draait om een aantal elementen:

- Het wel of niet 'aanslaan' bij de bevolking van het politieke plan dat ten grondslag ligt aan de *counter-insurgency* campagne.
- Bescherming van de bevolking tegen zowel crimineel geweld als bescherming van het 'loyale' deel van de bevolking tegen politiek geweld door de opstandelingen. De

zekerheid voor de bevolking dat deze bescherming in de toekomst gewaarborgd blijft is essentieel om groepen te overreden de zijde van de regering te kiezen. Vooral als de opstand geen krachtig politiek, ideologisch of religieus fundament heeft, zal de bevolking persoonlijke veiligheid laten prevaleren in haar keuze voor de regering of de opstandelingen.

- Het uitvoeren van informatie-operaties (*psychological operations* en propaganda).
- *Military civic action*, de bovengenoemde kleinschalige projecten die tegenwoordig binnen de NAVO bekend staan als CIMIC-projecten. De meeste structurele (weder-)opbouwactiviteiten zijn echter een civiele (overheids-) aangelegenheid.

Er bestaat slechts een dunne scheidslijn tussen overreding ('*hearts and minds*'), en controle en dwang (*coercion*). Naast het overreden van de bevolking is het controleren van de bevolking een cruciaal element van *counter-insurgency* gebleken en het Britse antwoord op koloniale opstanden is ooit omschreven als dat van 'een politiestaat met een geweten'.

Tactische flexibiliteit

Uiteraard vallen de lessen van klassieke *counter-insurgency* operaties niet te vatten in zes punten. Opdrachtgerichte commandovoering en tactische flexibiliteit zijn bijvoorbeeld van groot belang gebleken bij het bestrijden van een irreguliere tegenstander. *Counter-insurgency* operaties worden hoofdzakelijk door kleine eenheden (veelal bataljon en lager) uitgevoerd en lenen zich zeer slecht voor micro-management door de hogere leiding.

Militairen en hun civiele partners van het bestuursapparaat en de politie moeten zich immers kunnen aanpassen aan een vijand die ook decentraal opereert en zich niet aan bepaalde 'regels' houdt. Er dienen lokale op-

lossingen voor lokale problemen te worden gevonden binnen het grotere raamwerk van het strategische plan en binnen de beperkingen verbonden aan geweldsuitoefening.

'Special Forces' of reguliere infanterie?

De rol die *Special Forces* bij *counter-insurgency* operaties spelen krijgt traditioneel ook veel aandacht. Het zijn, zo wordt soms beweerd, 'onze guerrillastrijders in uniform'. Deze troepen kunnen op verschillende manieren worden ingezet. In de koloniën werden zij vooral nuttig geacht om de deur in te trappen voor de na hen komende reguliere troepen. Zij werden ook vaak als brandweer gebruikt daar waar reguliere eenheden het initiatief hadden verloren aan, of reeds waren overrompeld door, de guerrilla's. Ze zijn ook geschikt om leiding te geven aan lokale veiligheidstroepen, die dan vervolgens zelf de meeste grondactie uitvoeren.

Special Forces zijn vooral in Afghanistan in 2001 door de Amerikanen op zeer grote schaal ingezet als *forward air controllers* voor luchtactie. Amerikanen bedélen traditioneel bij ongeregeld optreden een grote rol toe aan speciale troepen, mede omdat door de inzet van *Special Forces* minder eigen grondtroepen nodig zijn. Na de oorlog in Vietnam werd *counter-insurgency* zelfs geheel gezien als taak voor *Special Forces*, wat heeft bijgedragen aan het snelle verlies van kennis over het bestrijden van irreguliere tegenstanders binnen de reguliere krijgsmacht.

De Britten beargumenteren daarentegen op basis van hun brede ervaring dat *counter-insurgency* vooral een taak voor reguliere infanterie is. In ieder geval is duidelijk dat wanneer *Special Forces* worden ingezet, zij niet achter de hand gehouden moeten

¹⁹ Richard Clutterbuck, *The Long Long War: The Emergency in Malaya, 1948-1960* (Londen 1967) 3.

worden als een soort brandweer voor noodgevallen. De inzet van *Special Forces* is overigens niet zonder politieke risico's, zoals in Nederlands-Indië is gebleken bij hun inzet op Zuid-Celebes en tijdens de Franse strijd in Algerije.²⁰

Veel veiligheidstroepen

Voor het 'binden' van de opstandelingen zijn zeer veel veiligheidstroepen nodig. *The Malayan Emergency* is hiervan een illustratief voorbeeld. Op het hoogtepunt van de campagne waren niet minder dan 300.000 man betrokken bij de bestrijding van de opstandelingen, die zelf niet talrijker waren dan 8.000 à 12.000 man. Met 35.000 troepen was het aantal militairen betrekkelijk gering, maar politietroepen (civiel en gendarmerie), *home guard* en andere veiligheidskorpsen leverden het hoofdbestanddeel van de troepenmacht. Ondanks dit enorme aantal was er twaalf jaar nodig om het verzet definitief te breken.

In de koloniale context, maar ook daarna – zoals bij Amerikaanse mariniers in Vietnam – is in tactisch opzicht de voorkeur gegroeid om een netwerk van kleinere patrouilleposten (blokhuizen of *platoon-houses*) in te richten bij bevolkingscentra in het te pacificeren gebied. Daartussen joegen 'vliegende' of 'mobiele' colonnes op de opstandelingen. Dit waren soms speciaal daartoe opgeleide lichte eenheden, zoals het Korps Marechaussee in Nederlands-Indië. Bij het beveiligen van dorpen waar blokhuizen waren ingericht was intensieve samenwerking met lokale hulpstroepen

essentieel. Tegelijkertijd hielpen militairen de bevolking bij de verbetering van voorzieningen.

In Zuid-Afghanistan wordt op dit moment door sommige NAVO-troepen gewerkt met een vergelijkbaar operatieconcept. Het gebrek aan mankracht voor de 'vliegende colonnes' lijkt echter een probleem te vormen. Het concept is bovendien onterecht in diskrediet geraakt omdat de Britse troepen in de provincie Helmand, onder druk van de Afghaanse overheid, in 2006 overhaast op afgelegen locaties *blockhouses* inrichtten die ten koste van zeer zware verliezen tegen de Taliban verdedigd moesten worden. De Britten hebben deze locaties daarna verlaten. Nederlandse troepen in Uruzgan werken op kleine schaal en met enig succes met pelotonshuizen.²¹

De opstandelingen dienen verstoken te blijven van bevoorrading, mankracht en een veilig heenkomen. Dit kan zoals gezegd door een wig tussen de bevolking en de guerrilla te drijven, maar minstens zo belangrijk is het controleren en afsluiten van de grenzen om steun uit het buitenland te verhinderen. Successen werden in het verleden dan ook gemakkelijker behaald op een schiereiland zoals Ma-

leisië en eilanden zoals de Filippijnen en Cyprus, dan in Vietnam en Afghanistan, met hun lange en moeilijk controleerbare grenzen. In Algerije creëerden de Fransen hiertoe succesvolle fysieke barrières langs de Marokkaanse en Tunesische grens.

Civiel-militaire interactie

Eenheid in de bevelvoering door het militaire en civiel gezag in één hand te laten berusten kan van groot belang zijn tijdens het hoogtepunt van een opstand. Toch is het niet altijd noodzakelijk in een *counter-insurgency* campagne. Een succesvol voorbeeld van militair leiderschap is de campagne in Maleisië, waar generaal Gerald Templer de civiele en militaire bevoegdheden in zich verenigde van 1952 tot 1954, toen de opstand effectief gebroken was.

De neiging om militairen de leiding toe te vertrouwen was overigens in het verleden sterker in Frankrijk en de Verenigde Staten dan in het Verenigd Koninkrijk, waar militairen zich gemakkelijker schikten in een aan het civiele gezag ondersteunende rol. De noodzaak of onwenselijkheid van militaire controle over civiele instanties

20 Voor een korte analyse van het nut en na-deel van speciale troepen zie: Jaap de Moor, *Westerlings Oorlog: Indonesië 1945-1950* (Amsterdam 1999) 15-38. Zie ook: J.A.A. van Doorn en W.J. Hendrix, *Het Nederlands Indonesisch conflict: ontsporing van geweld* (Dieren 1983); P. Vidal-Naquet, *La Torture dans la République* (Paris 1972).

21 'Karzai blamed for "hellhole" strategy', *Sunday Times*, 10 september 2006; R. Coenen, 'Counterinsurgency Operaties: Geen succesvol optreden zonder gedegen kennis', *Carré*, nr. 1, 2007, 19.

Samenwerking met het civiele bestuur is tegenwoordig in Afghanistan veel complexer dan destijds in Maleisië (Foto AVDD, S. Hilckmann, collectie NIMH)

bij een *The counter-insurgency* campagne is nog altijd onderwerp van debat. Cruciaal is gebleken dat civiel bestuur, leger en politie één lijn trokken, iets wat overigens tijdens de rest van de *Malayan Emergency* goed lukte zonder éénhoofdig leiderschap.

Ook tijdens complexe vredesondersteunende operaties zoals in Kosovo en Oost-Timor, die in een aantal opzichten veel overeenkomsten vertoonden met *counter-insurgency*, was dergelijke civiel-militaire samenwerking op basis van gelijkwaardigheid redelijk goed te noemen. Dit in tegenstelling tot de slechte samenwerking tussen Amerikaanse NAVO-commandanten en hun civiele tegenhangers in Bosnië in 1995-1996 en tussen Amerikaanse militaire en civiele leiders in Irak in 2003 en 2004.²²

Toen en nu

Het voeren van een succesvolle *counter-insurgency* campagne is niet eenvoudiger geworden sinds de lessen in de jaren zestig werden opgetekend. De militair-technologische vooruitgang sinds het einde van de grote koloniale campagnes werkt doorgaans in het voordeel van de veiligheidstroepen. Maar zoals de Amerikanen echter al merkten in Vietnam is deze voorsprong bij *counter-insurgency* veel minder relevant dan bij reguliere oorlogvoering.

Intussen zijn er met het verstrijken van de tijd voor de veiligheidstroepen meer nadelen opgetreden door het veranderde politieke klimaat en media-landschap. De kennis onder hedendaagse *counter-insurgents* van lokale culturen, talen en bestuurlijke verhoudingen is bijvoorbeeld minimaal vergeleken bij koloniale machthebbers in de twintigste eeuw.

Massale deportaties die de Britten initieerden in Maleisië en Kenia, hoewel succesvol, zouden tegenwoordig onmogelijk zijn. Toegang tot de media was destijds relatief gemakkelijk door de staat te controleren. Door eenvoud-

Nederlandse en Afghaanse militairen patrouilleren in de omgeving van Deh Rawod (Foto P. Verheul, AVVD)

diger toegang tot informatiekanalen is propaganda een veel machtiger wapen in de handen van opstandelingen dan voorheen.

Het creëren van een geïntegreerd plan van aanpak voor civiel-militaire operaties is tegenwoordig veel complexer dan in de koloniale context. Anders dan bijvoorbeeld in Maleisië tussen 1952 en 1954, waar elke militaire en civiele overheidsfunctionaris uiteindelijk aan één persoon rapporteerde, zien we nu in Afghanistan militaire contingenten van tientallen nationaliteiten die deels hun eigen lijn trekken, terwijl de NAVO de lokale en internationale civiele instanties niet of nauwelijks kan controleren of aansturen.

Het ontbreken van een functionerende staat, een effectief bestuur en politie-apparaat in grote delen van Irak en Afghanistan is nog meer dan in het koloniale verleden een probleem. Militairen kunnen hierdoor in sommige gevallen moeilijk ontkomen aan het tijdelijk uitoefenen van bepaalde civiele gezagstaken. Tijdens de periode van snelle Europese koloniale expansie (circa 1870-1910) is dit noodzakelijk en gangbaar gebleken en ook tijdens de dekolonisatieoorlogen na 1945 was militair bestuur soms onver-

mijdelijk. Tegenwoordig zijn politieke leiders echter nog huiveriger dan toen om militairen dergelijke civiele verantwoordelijkheden te geven.

Vietnam of Maleisië?

Bij het stillen van de honger naar kennis van *counter-insurgency* wordt meestal in eerste instantie teruggegrepen op de casus Maleisië. Het is echter eenvoudiger om historische parallellen te trekken tussen de situatie in Zuid-Afghanistan nu en de situatie die Amerikaanse troepen in de jaren zestig aantroffen in Vietnam, dan tussen Zuid-Afghanistan en de omstandigheden waaronder de Britten in Maleisië opereerden.

Door de poreuze Afghaans-Pakistaanse grens hebben Afghaanse opstandelingen net als de Vietcong een veilig

²² Voor een analyse van civiel-militaire interactie in Bosnië en Kosovo en zie: T.W. Brocades Zaalberg, *Soldiers and Civil Power: Supporting or Substituting Civil Authorities in Modern Peace Operations* (Amsterdam 2006). De problematische relatie tussen Amerikaanse militaire commandanten en de civiele *Coalition Provisional Authority* (CPA) in Irak komt onder meer aan bod in: Thomas Ricks, *Fiasco: the American military adventure in Iraq* (New York 2006).

toevluchtsoord en is bevoorrading verzekerd. In Kaboel zetelt, net als in Saigon destijds, een zwakke en in toenemende mate impopulaire regering met een grotendeels disfunctioneel bestuursapparaat en politiemacht. De opstandelingen in Afghanistan komen niet, zoals in Maleisië, voort uit een zwakke en impopulaire minderheid maar uit de grootste etnische groep die voorheen dominant was in Afghanistan.

Net als in Vietnam is het voor de NAVO-missie in Zuid-Afghanistan zeer moeilijk om een politiek doel te formuleren waar de meerderheid van de Afghaanse bevolking zich achter kan scharen. Kabul heeft nooit veel grip gehad op de zuidelijke regio en voor een aanzienlijk deel van de bevolking daar is meer invloed van de centrale Afghaanse overheid – het hoofddoel van de NAVO-operatie – niet welkom.

Nog meer dan tijdens Vietnam is er veel aandacht van de internationale media voor het conflict. Daardoor ligt het gevaar op de loer dat beleidsmakers in de landen die het gros van de troepen leveren 'knee-jerk responses' zullen vertonen als er militaire of burgerslachtoffers vallen. Het incasseren van militaire slachtoffers is voor westerse staten problematischer dan in de jaren vijftig.

Toch zijn ook de contrasten tussen de vorm en doelstellingen van de Vietnamese opstandelingen en de Taliban in Afghanistan groot. De communisten in Vietnam volgden het patroon van een klassieke Maoïstische opstand, dat uitmondde in een conventioneel offensief eindigend in de val van Saigon. Een positieve noot in de vergelijking tussen de twee conflicten is dan ook dat een grote conventionele dreiging die uitging van Noord-Vietnam, in Afghanistan ontbreekt.

Roomser dan de paus?

Nederland heeft de missie in Uruzgan op politiek-strategisch niveau niet bewust als een *counter-insurgency* ope-

ratie benaderd. Wel zijn klassieke *counter-insurgency* lessen 'van onderaf', mede door een aantal leergierige officieren, in de operationele concepten geslopen. De grondhouding die Nederland tentoonspreidt en de ervaring opgedaan in vredesoperaties op de Balkan en de stabilisatie-operatie in Irak zijn bovendien geschikt voor het soort operatie waarin wij in Afghanistan verzeild zijn geraakt.

Door een krampachtige politieke nadruk op 'wederopbouw' concentreren de Nederlanders zich in Zuid-Afghanistan namelijk op de indirecte aanpak en niet in eerste instantie op de militaire confrontatie met de vijand. Nederlandse militairen dragen *counter-insurgency* theorie aan en benadrukken steevast hun 'bevolkingsgerichte aanpak', in plaats van het direct aanpakken van guerrilla's.

Misschien is de Nederlandse krijgsmacht hierdoor tot nu toe wel roomser dan de paus geweest als het gaat om het toepassen van onderdelen van klassieke *counter-insurgency* theorie. In de internationale media zijn naast waardering voor het Nederlandse werk in Afghanistan de laatste maanden daarom kritische geluiden te horen geweest van coalitiegenoten. Hierin wordt gesuggereerd dat de Nederlanders doorslaan als het gaat om het toepassen van een minimum aan geweld. Immers, volgens generaal Sir Gerald Templer was '25 percent of this business' nog altijd het uitschakelen van de vijand met gericht geweld.

Door de discussie over de missie in Zuid-Afghanistan wederom toe te spitsen op de kwestie 'vechten versus wederopbouw', missen we de kern van de zaak. 'Die discussie boeit mij niet', zei de commandant van de Ne-

Britse militairen poseren met buitgemaakte communistische vlaggen na een aanval op een kamp, 1955 (Foto Imperial War Museum, nr. MAL_000301)

derlandse Task Force Uruzgan kolonel Theo Vleugels in december 2006 terecht. 'We doen hier allebei'.²³ Daarbij is het wel van belang aan te tekenen dat de geschiedenis leert dat het bij *counter-insurgency* draait om wie het initiatief neemt tot het vuurgevecht.²⁴

'The use and abuse of military history'

Als westerse krijgsmachten toch putten uit het militaire verleden bij het zoeken naar een succesvolle strategie voor *counter-insurgency* operaties zoals die in Zuid-Afghanistan, dan is het ten eerste van groot belang dat zij nauwkeurig omgaan met de lessen uit het verleden. De Britse militair historicus Sir Michael Howard benadrukte in een artikel genaamd 'The use and abuse of military history', dat de studie van de militaire geschiedenis ondernomen dient te worden 'in width, in depth and in context'.²⁵ Wordt een succesvolle maar niet representatieve casus als Maleisië gebruikt als studieobject, dan mogen militairen, beleidsmakers en wetenschappers niet selectief omgaan met de historische lessen.

Succes in *counter-insurgency*, zo leert het verleden, draait bijvoorbeeld niet om het winnen van 'hearts and minds' alleen. Tijdens *The Malayan Emergency* werd het verschil voor een belangrijk deel gemaakt door de noodwetgeving waar mijn vader in 1957 mee werd geconfronteerd. Deze wetten werden gecreëerd en gecontroleerd door een 'politiestaat met een geweten'. Uiteraard was dit succes alleen mogelijk in combinatie met een uitmuntend inlichtingenapparaat. De

Taskforce Uruzgan. Nederlandse verken- ners inspecteren een winkeltje in Uruzgan

(Foto J. Platenburg, AVVD)

sluitsteen was het strak gecoördineerde en geïntegreerde civiel-militair overheidsapparaat. Gezien het chaotische speelveld in Afghanistan moeten westerse mogendheden waarschijnlijk aanvaarden dat een dergelijk systeem niet meer te evenaren valt.

Overreding van de goeddeels onpartijdige bevolking is essentieel, maar heeft een lichte en een donkere zijde. Met 'schooltjes bouwen en putten slaan' win je misschien de 'hearts' van een belangrijk deel van de bevolking, maar de 'minds' zullen meestal kiezen voor die partij die op de lange termijn de sterkste blijkt, en dus voor stabiliteit kan zorgen.

Naar een nieuwe generatie counter-insurgency

Naast het evenwichtig putten uit het verleden dienen westerse krijgsmachten en beleidsmakers een vertaalslag van historische lessen naar het heden te maken. De Australische luitenant-kolonel David Kilcullen, een van de leidende *counter-insurgency* specialisten op dit terrein, geeft in een recent artikel genaamd *Counter-Insurgency Redux* een belangrijke waarschuwing. Hoewel klassieke *counter-insurgency* methoden en principes in grote lijnen zeer relevant blijven, maken volgens hem de structurele veranderingen van het speel-

veld en de aard van de tegenstander 'fundamental re-appraisals of conventional wisdom' noodzakelijk.²⁶

De Australiër plaatst bijvoorbeeld vraagtekens bij het belang dat traditioneel wordt gehecht aan intensieve patrouillegang, omdat patrouilles in moderne *counter-insurgency* operaties de bevolking in gevaar kunnen brengen in plaats van veiligheid te bieden:

23 Joeri Boom, 'Rustig aan in Uruzgan', *De Groene Amsterdammer*, 5 januari 2007.

24 In Vietnam vond in 1967 meer dan tachtig procent van de militaire confrontaties waarin de Amerikanen op de grond verwickeld raakten plaats op initiatief van de vijand. Andrew J. Krepinevich, *The Army and Vietnam* (Baltimore en Londen 1986) 188.

25 Michael Howard, 'The use and abuse of military history', *RUSI Journal*, nummer 625 (1962) 8.

26 David Kilcullen, 'Counter-insurgency redux', *Survival*, jrg. 48, nr. 4 (winter 2006-2007). Kilcullen is adviseur op het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken. Hij schreef onder meer een hedendaagse handleiding voor *counter-insurgency* op compagniesniveau, dat ook onder Nederlandse militairen zeer invloedrijk is geworden. David Kilcullen, 'Twenty-Eight Articles: Fundamentals of Company-Level Counterinsurgency', *Military Review*, vol. 86, nr. 3 (mei-juni 2006) 103-108.

[I]nsurgent tactics, based on exploiting the propaganda effects of urban bombing, may invalidate some classical tactics and render others, like patrolling, counterpro-

²⁷ Idem, 124.

²⁸ In november 2007 organiseert het Nederlands Instituut voor Militaire Historie in samenwerking met de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap een symposium over het thema *counter-insurgency*.

*ductive under some circumstances.*²⁷

Sinds de nationalistische en communistische gewapende revolutionaire bewegingen in de twintigste eeuw is de aard van opstanden namelijk fundamenteel veranderd, beargumenteert Kilcullen. Klassieke opstanden waren over het algemeen centraal aangestuurd en keerden zich tegen de ge-

lijkt in Nederland de eerste bescheiden aanzet 'uit het veld' te komen.

Kapitein Ralph Coenen, een Uruzgan-veteraan, heeft onlangs in een artikel voor het blad *Carré* opgeroepen tot het maken van een vertaalslag van de bestaande *counter-insurgency* theorie en doctrine naar het tactische en technische niveau. Coenen houdt een pleidooi voor de oprichting van

Nederlandse patrouille op Java, 1947: 'Overal en altijd moet er rekening gehouden worden met de aanwezigheid van terroristen' (Foto NIMH)

vestigde orde met het doel een nieuwe orde te creëren. Hij signaleert hoe opstandelingen tegenwoordig in veel gevallen vechten om de status quo te handhaven. Chaos in plaats van een nieuwe orde lijkt vaak het doel. Terror is hierbij het belangrijkste middel geworden en niet meer alleen een middel ter ondersteuning van de guerrilla.

Het intellectuele denkproces dat Kilcullen noodzakelijk acht en waartoe hij een voorzet geeft, is in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten op gang aan het komen. In Nederland moet dit proces hoognodig in beweging worden gezet. Net als bij de bewuste introductie van enkele *counter-insurgency* principes en lessen in de voorbereiding op Uruzgan in 2006

een Instructiegroep Counter-insurgency (IG-COIN) binnen de krijgsmacht, om *counter-insurgency* theorie en praktijk te onderwijzen op de lagere niveaus. Zijn idee verdient alle steun.

Tegelijkertijd dient in Nederland ook aan Kilcullens oproep gehoor gegeven te worden ook op een hoger theoretisch niveau over de veranderende aard van *insurgency* en *counter-insurgency* na te denken en te debatteren.²⁸ Het belang hiervan wordt onderstreept door nog een beroemde *onliner* uit de geschiedenis van *counter-insurgency*. 'De guerrilla wint als hij niet verliest', schreef Henry Kissinger in 1969, 'maar het conventionele leger verliest als het niet wint'.